

სასორკლო გახეთი

გახეთის ფასი:

გახეთი ტფილისში	მათუბაგელაში
და გარეშე ადგილებში:	მარ.
ქართის წლისა — 7 მან.	— 6
ნახევრის წლისა — 4 —	— 3 — 50 კ.
ბაზის თვისა — 2 მ. 50 კ.	— 2 —

პირველი წელიწადი

ბამონის სამშაბათობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

ტფილისის „სასორკლო გახეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კაპა. სტამბაში, ხანის ქუჩაზე, თ. მუბუთავის სახლში, პოლიციის გვერდით. ტფილისის გარეშე მსვლელობათვის ადრესი: **Въ Тифлисе, въ контору редакціи „СЕЛЬСКОЙ ГАЗЕТЫ“, при типографіи Мелкаова и К-ѡ**

შვედლ გვარი განცხადებანი სასორკლო სამსართლოებისა და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოთ, და უნდა გამოიგზავნოს გახეთის კანტორაში, რომელიც იმყოფება ტფილისში, მელიქიშვილის და კაპა. სტამბაში.

№ 29. სამშაბათი.

I.

17 სექტემბერს 1868 წ.

განცხადება

შპროჩრილესად ესთხოეთ იმ სოფლის სასართლოებს, რომელთაც ფული არ შემოატანიათ ამ წლის „სასორკლო გახეთის“ ფასი, მალე წარადგინონ უფულის წააღნიკთან, რომ იმან, სადაც რიგია, იქ გამოგზავნოს. წლის ფასი ხოდა ყველამ იცის, ექვესი მანეთია.

შინაარსი:

იმერეთის სიღარიბე და იმის უმთავრესი მიზეზები.—საოჯახო ცნობები.—სიძვირე და იმისი გავლენა კაცის კარგამყოფობაზე.—პირველადწყებითი სწავლა კაცის აგებულეზაზე.—საღმრთო ისტორია.—ზანცხადება.

იმერეთის სიღარიბე და იმის უმთავრესი მიზეზები.

(ბ. წერეთლის სტატიიდან)

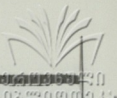
შეთაისი ერთი პატარა ლამაზი ქალაქია, რომელიც მდებარებს ჩიონის დიდი კალეხის ყელში. ამ სახით იმას უკუიარსე შუა წერტილი იმერეთისა. რაჟა, ლეჩხუმი, ზემო იმერეთი, შველა იმერეთი, ზურია და უმეტესი ნაწილი—სამეგრელოსი როგორც შუა-ალაგას, ისე ესტევიან შეთაისის და ჩაოდენთაღვანისილია აღებ-მიცემობა ამ მხარეებში, შეთაისიც ეგონდათ იმათი სავაჭრო წერტილია.

შეთელი შეთაისი ბაღშია ჩადებული. შორიდან რომ შეხედო, ისე დაჩრდილულია დიღრანი ხეებითა, რომ სახლები ამ აწყენებულს ბაღში თეთრ წერტილებათ ხნანან.

ჩემს შემდეგ შეთაისის ბევრი მოუშაბნია. ხეები გაზრდილან და ჩრდილი ყველგან ძალიან გაქვლებულა, შენობაც ბევრი მომატებია; ამასთანავე უფროც დაშეწებულა: ახალი ჯაჭვის ხიდი აუგიათ, ბრჭა ვაუკუთებიათ. ბქ განსაკუთრებით ერთმა სავანმა გამაყვია: შეთაისი ძალიან გასუფთავებულა! ყოველი ქუჩის თავისი სახელი დაქმნევი. ყოველი სახლი ზედ-მიკრული და შედებული ფიცრებით გელაპარაკება, შე ამა და ამ ქნაზის სახლი გასლავარ და ესა და ეს ნომერი მაკავსო. შერთი სიტყვით შეთაისი გარეგანის სახით მეტად გაბრწყინებულა. აბა, ახლა ენახოთ შინაარსიცა. იქნება ისიც თავისი სიმდიდრით უღრიდეს გარეგანს ბრწყინვალე სახესა ში, თქვენ თელ-წინ თლილის ქვით აგებული ლამაზი დუქანი: ენახოთ, რა საქონლით ეკარობს შიგმდგმური: ორიოდღე დღეი ქონის სანთელი, ორიოდღე ღრაფინა წითლათ და მშვენეთ შედებული არაკი, ორიოდღე მძებე (კუხატი). აი ესენი ვახლავსთ იმ მშენიერის დუქანის ეჭრის სიმდიდრე. შითქმის სულ ყველა დუქანი შეთაისში იმისთანაა. ამ სიღარიბეთან დუქანის ქირა რომ იკითხოთ, ვაგიკვირდებათ: ოცი, ოცდა ათი და ორმოცი თუმანი! საიდან უნდა მოგვას ამდენი ფული დუქანში მდგომრმა ლატკა—ვაჭარმა!—შეკველია, რომ რაცა აქვს, ერთი ორათ უნდა დააკიდოს და იმით როგორმე თავის თავიცა და დუქანის პატრონიცა უნდა არჩინოს. ში, რა არის ძვირობის მიზეზი შეთაისში. არსად არ ნახულა ისე გაუხსნელი აღებ-მიცემობა,

როგორც აქ. ამისგანა არც ერთს ქალაქის ისეთი ღარიბი ვაჭრები არ ახსია, როგორც შეთაისის. შრის დუქანს, ერთს მალაზინს ვერა ნახავ იქ ისე გავსილს საქონლითა, როგორც ტფილისის უკანასკნელი დუქანი და მაგანანია ვაქსილი. ამ სახით შეთაისი რამდენადც კარგი სანახავია შორიდან თავისის. გარეგანის ბრწყინვალეობითა და მშვენიერობითა, იმდენათ უფრო უნუგეშოა, იმისი შინაგანი არსებობა, იმისი ზომაზე მომატებული სიღარიბე და გუცხსნელი აღებ-მიცემობა.

ამ შემთხვევაში შეთაისის სწორეთი წამდელი სურათია თელი იმერეთისა. როგორც ისა, იმერეთიც აგრეთვე მშვენიერი და ბრწყინვალეა გარეგანი შეხედულობით, მაგრამ შესაბრალეებელია სიღარიბით: ბუნება მოსაწონია მრავალგვარობით და მოამცემობით კაცს რომ შეხედო,—გინდ აზნაურს, გინდა გლეხს, ყველა ლამაზათ ჩაქულია; უფრო ბევრს იმათგანს ბუნებრებთი ვაყობილი ტანსაცმელი აქვია. შალი ხაზარდს და აბრეშუმის კაბას არ იკლებს. შრისი სიტყვით შორიდან რომ შეხედო გლეხი და აზნაური მდიდრათ ვეჭვენება, მაგრამ იმათი ოჯახი და შეძლება რომ ნახო, თელეზზე ხელს დიდფარება სიღარიბისა და სისაწყლის გეტის ეჭრს ფერს: ნახავ. შატრან-შეხლის მათის-უფლების შემდეგ, ორიოდღე გროში თუ ვისმე მებაღონეთაგან რგებება, აყირათის უკოდნარობით მაშინვე მიუფლანგავს და ცხლა ებრძვის ისე უწინდელს გლეხსა, რომ როგორმე კიდევ იმას დასტუროს თავისი გასაკვეთი; თეთონ კი ხელს სრავ

ფერს ჰქედებს და ამისგანა კერა უფრო და უფრო უჭრება და ვალში ვარდება. ზღვების იმას ცილობას, რომ ყმობითის დამოკიდებულების მოსპობის შემდეგ როგორმე ბატონს გაუთანსწორდეს და მუშაობისათვის თავი დაუწებებია. ჩაპა—როგორც ჩემი ბატონი არ მუშაობს, ისე არც მე ვიმუშავებ, რომ ჩემსა ნებატანარაბა ყახში (გლეხი) არ დამიძახოს. ძლიობის თითონაჲც ისე ჩაიკცას, როგორც უწინდელს მეტატონეს აცია და თავის ცოლ-შვილსაც ისე ჩაიკცას, რაც უწინდელს ქალბატონს აცია. ჩათაო? —წადა დამუშავოს თავის ნებატანარას, რომ რაც შენ ხარ, მეც ისა ვარო. ამ სახით გლეხმა შრომას უკლო, ხარჯს უმატა და ამისგანა იმასაც თანდათან კერა უჭრება და ყვლამდინ ვალში ვარდება. მისთანა სოფლები არიან, რომელთაც ათასი თუმანი ვალი აქვთ და ზოგჯერ მანეთზე ნახევარ მანეთს, ანუ მანეთს სარგებელს აძლევენ. ამით ვინ მიღირდება ამ ვისგან იღებს მიწრეთის ხალხი ამდენს ვალსა? მისაც არიოდვდ გროში მომიტყა, იმიტგან. ამ ბოლოს დღას ურიგებს ადგომა გაუთენდათ. მუთათისში ძალიან გამაკვირება ურიგების ეპკრობამ. ბრკ ერთს მათგანს ხეირანი ეპკრობამ არა აქვს. შოველს ურთის დუქანი და ცალიერებული აქვს, ან თუ ეპკრობს, ისეთი დაბალი საქონლითა ეპკრობს, რომ გროშით არა ღირს. ხალხს რომ ჰკითხო, იმითანა მდღეარო კი მუთათისში არაეინ არის. საიდგან შოვლომდენ ისინი ამდენს ფულს? —ხალხს ავალბებენ ზოლმე და იქიდგან. ჩასაც ისინი გასესხებთ იგებენ, იმის მეთედსაც როგორ მოიგებენ ეპკრობაში! მართლა რომელი უქნა? შეძლებულია, იმას თუშქა დუქანი არა და ეპკრებებელი, მაგრამ არაოდეს შოგ არ ეპკრობს. ის დღის ბულეარის წინ, სადც გროვდება თავდაუნაურობა და ხან ერთსა და ხან მეორეს მიბატება. რა აქვს სალაბა. რაკო? — ბატონო, ჩემს ფულს როდის მომიტყეო? მეც არის ურთის სალაბარაკო. მისაც სარგებელი მიცემა უწინდლება, ის ათი სარგებლისოდენს აძლევს ღვინით და პურით. ზოდი და ამისთანა ცარცვა გლეგით თუ გაღარბდება ხალხი! მიზეზი ამისი მიზეზი თითონა ხალხია, რომელსაც თავისი ახალი მდგომარეობა კარგათ ვერ შეუტყეო, ვალის ადება გადიღებია და ბოლოს თავის დავარეგებასაც მოკლვის.

მთიი სახმტრელი მეტატონე ენახე. ის ყო

შეძლებულითაგან: პურიც ბევრი მოჰყავს, ღვინოცა და თივაცა; მაგრამ რომ მოინდომოს წელიწადში თუნფისას ვერას გაჰყოს! სახლობით მუთათისზედაც ახლოა და ზესთანა ფონზედ (ყვირილის სტანციაზე). იმის სახლობდნ მუთათისამდის სამოცი ვერსი არ არის და შვირილის სტანციაშიდ ორმოცი ვერსი თუ იქნება, მეტა არა. მაგრამ რა ჰქნას, რომ იმ ალაგებამდის ჰირნახული ვერ მიუტანია! მთელი სახმტრის მავრა ისე შემოზღუდულია მთებითა, რომ კარგი საურმე გზა არა აქვს. სხვინი რომ წაიღოს, კაცსა და ცხენს იმდენი ქირა და საგძალი მოუწდება გზაზე, რომ ჰქნ. ხული გასყიდვით აღარა ღირს; ურგუზე თუ დაუღებ, ეს კიდევ უარესი. შინაშე გასასყიდ ალაგამდის მიასწევებდ, შესაძლებელია ურემიც დამიტრებს და ხარკამეტიც ამოიხრჩოს განუვალს ღაფში. ამ სახით გზების უქონელობისგანა სახმტრელმა კაცმა რომ ბევრი ჰირნახულიც მოიყვანოს, ვერ გაჰყიდის და რათ უნდა. პრის დამწყვედული თავის მთებში და თუღს ვერ შოუღლოს, რომ, ცოტაც არის, ოჯახს ხელი შეუწყოს. შფორა ნამდვილი მიზეზი მუშაობაზე ხელის ადებისა ეს უნდა იყოს. რამდგომარეობაშია სახმტრეა, კიდევ უფრო ცუდს მდგომარეობაშია რაკა, ლეჩუმზე და სხვანთი. ხალხია დარბა, იმიტომ რომ შრომას უკლო, შრომას უკლო უფრო იმიტომ რომ ნაშრომს ვერ ჰყიდის; და ვერ ჰყიდის, იმიტომ რომ გზების უქონელობით ჰირნახული საეპკო ალაგამდის ვერ მოუტანია. ამ სახით უმთავრესი მიზეზი ხალხის სიღარბისა და ეპკრობის გაუხსნელობისა არის გზების უქონელობა. სანამდის მთის ქედებით შემოზღუდული მავრები მუთათისთან და სხვა საეპკო ადგილებთან არ შეერთდება კარგათ გაეკვიროს საურმე გზებითა, სანამდის სოფლიდგან სოფლამდ ამისთანავე გზები არ დაეკეთდება, მანამდის მიწრეთის ხალხი ტყეშია ნაშ ღლის, რომ ხელი წაიწყოს შინაოჯახობაში; თუ კარგი გზები არ იქნება, გულდადებული მუშაობაც ბეგრის ვერას გაარჩევს. ნაშრომს და ნალდაწს თუ კი გერსათი წაიღებ გასასყიდათ, მომატებული მუშაობაც სულ უნაყოფიოთ ჩაივლის. ამბობენ ამ ორ წელიწადს რკინის გზა გაიხსნებაო შოთსა და მუთათის შუა. საშაზრო და სასოფლო გზების უქონელობაში რკინის გზა არას არავებს ხალხის ეთილდგომარეობას. იმიტომ რომ მამონ ჰ

რმიოდგან და ტრახიზონიდგან უფრო იავა დაუღება ყოველგვარი ჰირნახული შემოტანის მუთათისში, ვიდრე ლეჩუმშიდგან და რაკაშიდგან. მაშასადამე ყოველგვარი ეპკრობა და ადებ-მიცემაბა უცხო ქვეყნელებს ჩაუარდებთ ხელში და ჩვენი ხალხი თან და თან იწყებს გაღარბებას. ამას ისიც უნდა მოუმტროთ რომ მთელს მიწრეთში ჰირნახულის მოსავალმა მეტათ უკლო. შინა-გორიანი სახან-სათესი მიწები მოუყვლელობით და მუშაობის უკლონარობით ძალიან გაღარბდნენ. მიწის პატონი მიწრეთში არ იყან და ეს სახანე მიწები იმდრონზე დამღვარან, რომ უმატიეგებლათ კარგს მოსავალს აღარ აძლევენ. მდნარის პრის ჰულები თუმცა კარგი ნაყოფიერნი არიან, მაგრამ მთებში ტყეების გაწყვეტისგანა ყოველ წლებით ჰულები ნაივღერებიც აივებთან ზოლმე და ნამუშევარს სულ ერთი ანათ წაიღებენ და წაიღებენ ზოლმე. მსგებთ რომ კაცმა ყურადღებაში მიიღოს, დარწმუნდება, რომ მიწრეთის ხალხის მომავალი ცხოვრება სწორათ ბეგრის სასოფლოს არას წარმოადგენს. შოლოდ ორი საშუალებაა, რომელთაც შეუძლიან, რომ ცოტაც არის, ხალხის კეთილ-მდგომარეობას ხელი შეუწყოს: მავრებისა და ხალხების შეერთება კარგათ გაეკვიროს საურმე გზებითა და ბანის დაფუქნება—იმისთანა ბანკისა, რომელიცა მთელს მიწრეთის მცხოვრებულს ჰქონდეს მოწაწილეობა. ბანიც უფულა მყოფახს ფულს სისკეს საშუაოთ, ხოლო გზები მოამეტებულს ჰირნახულს გააყვინებებს. ამ ორის ღონისძიებით შეიძლება ეპკრობის გადიგება და ხალხში ფულის დარბაილება და ამ ორის ღონისძიების მომხმარებელიც კი საზოგადოებაზე და მოკიდებელი. იმას შეუძლიან სასოფლო გზების გაკეთებაც ითავოს და საერო ბანკის და არსებაცა. მანათონ ან ერთზედ და ან მეორეზედ როგორის მზრუნველობას გამოიჩენს მიწრეთის საზოგადოებამ...

საოჯახო ცნობები.

სხვა და სხვა ღონისძიება კვერცხების შენახვისა

საშაზროთ კვერცხები უნდა შეინახოთ გვართ... პირველად უნდა გახსრიკოთ კვერცხები: —წყალში ჩააღლოთ; რომელსაც დასძინა, ის კარგია, რომელსაც წყით მოიღებს

ას არ ეარება, წამხდარია.—ძვერცხები ჩაწევი ქილაში; გუქრობელს კრის ცოტ-ცოტა წყალი დაასხით, მერე რომ გათხვლდეს, კიდევ წყალი დაუმატეთ, რომ ჩიხსაგეთ შვიქნეს; ლაპალეთ, კრამა რომ დალიდოს და წყალი შონდა დარჩეს. ის წყალი გადმოასხით და კვერცხებს დასხით. ეს ადგილიც არის და კარკათაც ინახავს.

მეორე გვარი.—ძვერცხები ხის ყუთში ან ქარში შაქრად დასვით, დაყარეთ მარილი ქვიშაქარა ან ჯეტი, მერე კიდევ კვერცხები. მასუკან კიდევ ქვიშა ან სხენი.—ასე ხაწევეთ და შეინახეთ.—

3) ჩინეთლები მარილს წყალს გაკეთებენ; ხალიზ ბუნის მარილს არ უხმენ; შიგ ჩააწყობენ კვერცხებს; როცა დასძირავს, ამოიღებენ გასაქმენდენ, მშრალს ხის ყუთებში ჩააწყობენ. მარილი წყალი უნდა იყოს: ერთი ნაწილი მარილი ათი ნაწილი წყალი.

შ ა ნ ო რ ი ს მეთოდა კვერცხების შენახვისა.—ჩამდენიცა გნებავს კვერცხის ცილა და გული ერთათ აურიეთ და თხელ ტაგანზედ, ან თუნუქაზედ გააშრიეთ.—მერე არაშოკად დანაყეთ, და შეინახეთ ბანაში ან ბოთლში.—როცა საჭირო იყოს, ან ღურების გამოასხობად, ან საქმელში, ასე ხმარეთ: ერთი ნაწილი ეს კვერცხების პარაშოკი და ორი ნაწილი წყალი ათქვიფეთ. შირი გირვანქა ეს პარაშოკი შედგენს ხუთს კვერცხსა.

ს ხ ე ა დ ა ს ხ ე ა ს ა ნ ე ლ ე ბ ე ლ ი.

ნახევარ გირვანქა მშრალს დაფქვილს გარჩიას (ანუშლოვოს) ცოტ-ცოტათ აურიეთ ერთს ბოთლს ლენიაში, რომელსაც უნდა უყუათ ცოტა დანაყალი მიხაკი. ნელს ცეცხლზედ წამოაღულეთ, უყავით ცოტა შაქარი და მარილი; მოურიეთ და ერთხელ წამოაღულეთ კიდევ.

2.) ნახევარ გირვანქა გარჩიის დაფქულს, ქილაში აურიევენ ერთ ბოთლ ალუქსებულ მარში, ურევენ ხის კაგებით, რომ მურკლი ჩაშვყვეს. შემდგომ დაუმატებენ ცოტა ცივ მარსა და ერთ ლამეს თბილათ შეინახენ. მეორე ღდეს ერთ ბოთლ მძარში მოხარშენ მეოთხედ გირვანქისას შაქარს, ერთ მისხალ გარჩიონს, ნახევარ მისხალს მიხაკს, მისხალ-

ნახევარს პილიბლს და ექვს მისხალ მარილს, მერე ერთათ აურიევენ, ამ არეულს მასალას გადმოიღებენ და ჩასდებენ ბანკაში, დაუქმენ პარობას და გადაკეტენ თავს ბუშტას.—*)

ნახევარ გირვანქა გარჩიაცა აურიეთ ერთ ბოთლ მძარში, ერთ ღდეს და ღამეს ასე შეინახეთ, მეორე ღდეს მოუმატეთ მეოთხედ გირ. შაქარი, სამი მისხალი მარილი. ნახევარი მისხალ პილიბლი, მერე ჩასდევით ბანკაში მანათი დაუქეთ.

5. დასკუერით წერილად ნიორი ან ხახვი, ერთი შტოფი ან ბოთლი, ძმარი დაასხით; ერთ ღდესა და ღამეს ასე იყოს, მეორე ღდეს ერთი წამოაღულეთ, ძმარი გადმოასხით, დაასხით ეს ძმარი ნახევარ გირვანქა გარჩიას და ურიეთ, დაავდეთ ისე ერთი ღამე. მეორე ღდეს დამბალ გარჩიას დაუმატეთ მისხალ-ნახევარი მიხაკი მეოთხედ მის. ილი დანაყალი ამდენივე ჯაგზი, სამი მისხალი მარილი ექვსი მისხალი შაქარი, აურიეთ სულ ყველა და ჩადევით ბანკაში.—

შრანკუერტის გარჩიაცა. შირი გირვანქა შავს, და ერთ გირვანქა თიერა გარჩიას დასხით საქმარო ძმარი, აურიეთ ნახევარი გირვანქა რეფინადის შაქარი, ორი მისხალი, მიხაკი და 12 მისხალი მარილი, აურიეთ და ჩადევით ბანკაში.

მ ა ი ლ ს გ ო რ ჩ ი ა .—

თექვსმეტი მისხალი ტრახუნის ფოთლები, თორმეტი მისხალი დაფნის ფოთალი, რვა მისხალი წიწყა მწვანე წელილად დასკუერით დასხით სამი ბოთლი ალუქსებული ძმარი, ჩაასხით ბოთლებში, შოთლები მოჰქარით ბუშტით, ბუშტი დახვრიტეთ ქინძისათიეთ, ეს ბოთლები ცხელს ქიშაზედ დადგით 4-ხი ღდეს და ღამე.—მერე ეს ძმარი გადაწურეთ, ყველ თითო ბოთლს უყავით მარილი ექვს ექვსი მისხალი ნახევარ გირვანქა შავი და თეთრი გარჩიაცა აურიეთ და ეს გარჩიაცა ბანკებში ჩადევით.—

ღ ე ი ნ ს მ ძ ა რ ი .—

ბოჩკაში ჩაასხით ან ქილაში წამხდარი დაქინებულ ლენია, იმდენივე წყალი, თუ ძარიან ცხარე გინდათ ძმარი მომეტებული ლენია უყავით. თერამეტი მისხალი ან ოცი რუსული შავი პური.—ეს ბოჩკა ან ქილა თბილს ალაგას დადგით პირს ნუ დაუცვამთ, ტილო გადაფარეთ, რომ მჭერმა იმუშავოს, რვა ღდეს და დამკარდებთ. იმე ცხარე არ მოვიდ და მემსამედი ლენისა ოცა უყავით; ხრაციანი კი არ იყარებენ.

ძმარი ახალი ტბილისა ჩემგან ნაცადი ფრანკუზის ჩემის მებლისა.—

შილაში ჩაასხით ტბილი, მესამედი ან ნაკლები ჰაკა დაყარეთ და წითელი ძველი ლობია ჩაყარეთ, თავს დახვრეთ ტილო და ქვა დადგით თბილს ალაგს დადგით, საკვირეული ცხარე ძმარი დადგებთ.—

ძმარი წახდარის დამკვეთების მურაბისა. მოიღეთ წამხდარი მკავე მურაბა, შაქრისათ თუ თაფლისა ერთია, ბანკაში ჩაყარეთ, დასხით ამდენივე წონა წყალი ალუქსებული და მერე გაიცეხული. შირი ევედრა წყალი დაუმატეთ, ერთი შტოფი ოცა, ჩამდენიმე მარცვლი პილიბლი, ერთი სტაქანი დროკი, და ერთი ნაჭკი შავი სალდალის მკავე პური, თაფლ წასმული. ზაფხულში მზებზე დადგით, ზამთარში თბილათ. დაყარეთ ტრახუნა. თუ არის, მაშინ უფრო კარგი ძმარი გამოვა.—

შ ო ო ლ ი ს მ ძ ა რ ი .

ზამოსწურეთ, ჭოლი, დაკალეთ რომ დაწინდეს, ჩაასხით ბოჩკაში, რომელიც უნდა თბილ ძმარ გამოვლებული იყოს; დადგით თბილ ალაგს, დამკვეთებთ; თუ შავი პურის თაფლ-წასმულს ჩაავდებთ, უტეთესი იქნება.

ცხარე მავარი თაფლისა.

წმინდა წყალი . . . . . 14 ბოთლი.
წმინდა ოცა უხრაკო. 3 ბოთლი.
ქარგი. ცხარე ძმარი. . . 3 ბოთლი.
თაფლი . . . . . 3 გირვანქა.
შავი პური . . . . . 1 გირვანქა.
ლენის მარილი. . . . . 12 მისხალი.
ბოჩკაში ჩაასხით, რომელშიც ძმარი მდგარი იყოს და ან გამოავლეთ ძმარი. თბილ ალაგს დადგით.

ძ მ ა რ ი ნ ა ლ ი ე კ ე ბ ი ს ა .

როდესაც ნალოცებს დარჩება ხილი, იმანზედ დასხით წყალი და თბილ ალაგას დადგით, ან მზებზედ, კარგი ძმარი და გემორივლ გემოსი დადგებთ.

ძ მ ა რ ი ლ ი მ ო ნ ი ს ა .

დასკუერით ჩამდენიმე ნაჭერი ლიმონისა ქერკით. მქვს მისხალ ლიმონს ორი ბოთლი ძმარი დასხით, ბუშტი გადაყარით და დადგილ მზებზედ.—შემდგომ გაწურეთ და ბოთლით შეინახეთ.

მ ა რ დ ი ს მ ძ ა რ ი .

მქვს გირვანქა ეარდის ფოთლებს რომელსაც თეთრი ბოლო შემოკვეცილი ჰქონდეს როგორც მურაბისათვის დასხით ექვსი ბო-

(*) შთაგნევილ.

თლი ძმარი. ღა ისე გააკეთეთ როგორც ლონის ძმარი.

ტ რ ა ხ უ ნ ი ს ძ მ ა რ ი. ო რ გირვანქა ტრახუნას ექვსი ბოთლი ძმარი დასხით და ისე დაყენეთ როგორც ვარდის ძმარი.

მ უ გინდეთ ძალიან ცხარე ძმარი გააკეთეთ.—ძილაში ჩაასხით ძმარი, ყინვაში დადეთ, რომ გაიყონს შემდგომ ის ყინული დამტერიეთ და რაც გაუყინავე დარჩება ძალიან ცხარე ძმარი იქნება.—მერე დედით გამოღვება.

ძ მ რ ი ს დ ე ღ ა .

მს დასამკრებლად საჭირო არის. ხაღვტინ და წაიღებთ ამ ძმარს ღვდას და მალე გააკეთებთ ძმარსა.—

1) ლეინის მარილი, პარაშოკებთ გააკეთეთ, ან კრემორტარტარს დასხით ცხარე ძმარი, რამდენსამე ღვდას იყოს. მერე ვაღვრით მოასხით და გააშვრეთ მზეზედ. მერე აღდენე დღე ძმარი დასხით და დადეთ. მუდამაგად, დანაყით და შეინახეთ.—ის ღვინოს უყავით, როცა გინდათ; ძმარი გაკეთდება.—

2) ლეინის მარილი დაყარეთ თევზზედ დასხით ძმარი, წამოაღლეთ ნელ ცეცხლზედ აღდნი, რომ ძმარი დაშვებ. მქსეჯერ, ან რვაჯერ ასე გააკეთეთ, ნახევარი ჩაის კოვზი, საკმარო არის, რუმეკში რომ ჩაყაროთ და ღვინო დასხათ, ძმარი იქნება უცხო.

3) შვი სალდათის მკავე პური ჩადიეთ ცხარე ძმარში, ამდენი ხანი იღება, რომ დაღლებს პური. მერე ამოიღეთ გააწრეთ. ასე ხუთჯერ გააკეთეთ, გააწრეთ და დანაყით პარაშოკებთ..

4) შაახმეთ დაუმწიფებელი ალუბალი, და მკავე ეაშლი, მერე დანაყით და დასხით ცხარე ძმარი, ცომასიეთ გააკეთეთ და გძლათ დასკერიეთ, გააშვრეთ მზეზედ, ბანკაში ჩაყარეთ და შეინახეთ.

ს ი ძ ი რ ი დ ა მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა ა მ ი ს ი კ ა რ გ ა მ ყ ო ფ რ ა ბ ა ზ ე დ .

სიძვირე. მიზეზი სიძვირისა. საშუალება სიძვირის მოცივებისა.

ჩვენ ვეღოთ განათლებასა, წარმატებასა; გვერნა დავცდით დასაყვანის ხალხსა. მეჩქარებით, უმატებთ სიარულსა, რომ წამოვიწიეთ იმითა. მაკვირეთ ტელეგრაფები, რა-

მელიც ერთს წუთში გვამენს მთელს ქვეყნის ამხვას; დაიწყეთ რკინის გზა. ხალხი და საქონელიც სწრაფთ მიმავლობენ სხვა და სხვა ქვეყნებში; ვაჭრობა ჩვენი ვაჭრისა საქვეყნად; საზღვარს გარეთ საქონლის გატანა და იქიდან მოტანა ვაჭრეკლად. ამ ორმოც სამოცის წლის წინათ რა იყოდნენ ჩვენთა წინაპართა, რომ განათლების ნაყოფით ვაჭრეკლდებ ჩვენში და ცხოვრებაც გამოიციკლებოდა.

ამ გვარი ცელილების გამო ცხოვრებაში შემოვიდა სხვა და სხვა საქირობანი, რომელთაც უწინდელ ცხოვრებაში არა გინობდნენ. დასაკმაყოფილებლად ამ საქირობათა უნდა მომავტებოდა იმ გვარ ნიეთსა, რომელსაც შემსღებოდა ყოველივე სხვა ნიეთის მოპოვება, ის უნდა ყოფილიყო ისეთი თვალთმაქცი ნიეთი, რომ გვეთქო დაბადე მარგალიტი! ღაებდა,—დაბადე ბრლიანიტი! ღაებდა.

ამ გვარი ნიეთი რასაკვირველია იყო ფული და ამის მომავტებისთვის გამართეს სხვა და სხვა ბანკები, რკინის გზისა და გემის კაპანები. შული მოეფინა ზღვაზეთ მთელს ქვეყანაზედ. მს ფულის სიმრავლე სხვა ნიეთების შედარებით დაბადეს კიდც სიძვირესა; ფასის აწევა, ანუ უწინდელ ფასებზედ დამატება არის ხალხის ხელში ფულის გამრავლების მიზეზით, თუ არა სხვა-ფერ საიდგან მოუმატებდით ფასსა? შასი რომ მომავტებოდა და ფული კი არა, მაშინ ვერ შევიცლებდით ცხოვრებასა. ზღვა ყოველ ნიეთსა ცუდილობით ერთი ოთხათა და ხუთად, როგორც ამ ორმოც სამოცე წლის წინათ ყოფილიყოდნენ; ამიტომ რომ ახლა რამდენჯერმე მომავტებული ფული ტრიანგლს ხალხის ხელში. ფულის სიმრავლე თუ ასეთისავე წარმატებით იმუშავებს, მგონია ამ ორმოცის წლის შემდეგ ჩვენთ შთამომავალთ ბედნიერად მივიჩნდით, რომ ჩვენ ახლა ერთ თუნც ახსურ ღვინოში ხუთს მანეთს ვაძლევთ და ბანკანში სამს მანეთსა.

მშების დროს სიძვირეს უფრო ემატება, რადგანაც მაშინ, სამუდამოთ, მშობიველი ხალხიც მოცდენილია თავიანთის სასარგებლო საქმისაგან. ამ დროს რა ნიეთებსაც ეს ხალხი ვაჭრეკლად, იმას სრულებით აკლდებთ: საერთოდ ცხოვრებისათვის საჭირო ნიეთებსა ადვილათ ვეღარ შოვლობენ და ჩნდება საშინელი სიძვირე. მაშინ თხოვნა

ამ ნიეთებისა ძალიან დიდა, და, რომ ვერა შოვლობენ საკმაოთა, ვისაც შეუძლიან, მომატებულს მიცემთ ისრულეს თვის საჭიროებასა და ვისაც არა—ჩრება ისე. მს სიძვირე, რასაკვირველია, აწევა მხოლოდ დაბალს ხალხსა, რომელიც დროებით მუშაობით გამოდის და მეორე, რომელსაც გადაწყვეტილი ჯამაგირი აქვს; თორავ იმას, რომელიც, არამც თუ დიდის განცხრომითა ცხოვრობს, ათასსა და ათი ათას თუმშებს უკუ ავდებს, იმას რა უჭირს!

ამას გარდა სიძვირესა შევლის განცხრომა, მდიდრათ ცხოვრება, ამიტომ რომ ჰხადებს იმისთანა ნიეთებსა, რომელიც ცხოვრებისათვის საჭირონი არ არიან. მაგალითად: მდიდარს უყვარს ოქროს ნიეთების მოპოვება, უყვარს ძვირფასი თვლები; მარგალიტი იაფუნდ ზურმუხტი აღმასი და მრავალი ამისთანა ძვირფასეულობა, რომელიც მხოლოდ მორთულობისათვის არის გამოასადგვი და სხვა არაფრისთვის. მს ნიეთები კუჭს ვერ გააძღობს და ვისაც არაფერში არავა, მაშასადამე ვინც მარტო ამ ნიეთებით ვაჭრობს, ის კუჭის გასაძიომ შრომას არ ეწევა და ტყუელა მყოფრთე უმატებს ხალხის სიღარიბეს; რამდენათაც უფრო გამრავლებიან მდიდრები, რომელთაც უყვართ თვალ მარგალიტი, იმდენათ ამ გვარი ნიეთების გამკეთებლებიც ძალიანა მრავლებიან და ხდებიან საზოგადოებისთვის აგრეთვე გამოუღვებარი ისე, როგორც იმით გაკეთებული ნიეთები: რადგანაც განცხრომის ნიეთები ადვილი სამუშაონი არიან და ფასიც მომეტებული აქვთ, ამიტომ ესენი ანებებენ თვის სასარგებლო ნიეთების კეთებასა, რომელიც ამის მიზეზით ხალხში საკმაო აღარ არიან და ფასიც ემატებთ. შანცხრომას მოსდევს ვალიცა, რომელიც უსასებს უმატებს საშინლოთ.

როდესაც ხალხში შემოადის განცხრომა და არა აქვთ საყოფარი ღონე თავიანთის მოუცლებელის საქირობების დაკმაყოფილებისა, მაშინ ვალს იღებენ და წაიღეს ისე ისრულენენ. მსა ვალი აღდებს ხომა სრულებითა ლუგას, მაგრამ სიძვირესაც კი ხელს უწყობს: ვალით ნასყიდ საქონელსა ერთი ორად უჯდებათ და ამიტომ ბოლოს ვეღარც შეუძლიანთ მიცემა. როდესაც ევაჭრი ვალითა ჰყიდულობს საქონელსა, მაშინ გამოადვი ფასს უმატებს, ზოგჯერ მანეთზედ ათ შუერსა და ხუთ

შაურზედ ნაკლებს კი აღარა, ამიტომ რომ სრულებით დარწმუნებული არ არის, რომ მიიღებს თავის ფულსა; და რადგანაც ეკპარს ასე ძვირათა აქვს ნაყიდი, ხალხზედაც ძვირათ უნდა გამოკლებს.

წლი გარდა ამისა აცთებს ტყუილს ფულსა, რომელიც სრულებით ფული არის, მაგრამ ფულათ კი მიიღებენ და ამიტომ ხალხის ხელში წამდივს ფულს კიდევ ემატება ტყუილი ფული და ფულის სიმრავლე ჰმადლებს მომეტებულს სიძვირესა. ტყუილ ფულს ჩვენ ვეძახით ყოველ გვარ ქალღმრთელ ნაწერ პირობებსა: თამასქესა, ვექსილსა, ასინგანსა და სხვ. ამ გვარი პირობების წერილები არამც თუ სასარგებლონი არიან, ლუბეჭე ხალხსა: დიდის სარგებლით ავიღე ასი თუმანი ექვსილთა და აქავე წაუგებ ქალღმრთელ; რაქქენო! — სისი თუმანს მაგიერათ გავხადე ორასი თუმანი, რომლისაგინაც ორასიყეს სარგებელი მოაქვს, ვექსილს ცალკე და ფულს ცალკე და ამითი ხალხის ხელში მოუშაბე ფული, რომელიც ფსებს უმატებს.

ასინგანები თუმცა ცოტა სარგებელს წყვიან, რადგანაც მთაველ დიდიარა და ნამდილი არ არის, მაგრამ ესენიც კი ფსებს ძალიან უმატებენ: ასინგანების დასახურადეებულად თეთრსა სესხებულადენ სხვა სახელწმინდოვან და ამის სარგებლის მისაცემათ საქონელზედ ბაჟის ფულს უმატებენ, რომლის გამო ფსებუც ემატებთ და ჩნდება სიძვირე.

მალი ჩემის ფიქრით არის მემრისინდელი მოსაილისა წლიულსავე შებვა. მისაც ფული არა აქვს და ჰქიდულობს ნიეთებს ნისიათა, არა, რასაკერაველია, ვალი უნდა მისცეს შემდევის მოსაილდგანა; ანუ ეინც რაითენმე ხნის ჯაბაგის პირველთავე აიღებს, იმან შემდევის სამსახურით უნდა გადაიხადოს ვალი.

ზოგი იტყვის: მაშ უფლობა როგორ იქმნება? შეალობა ხელის გაუმართობა აღისა და თუ ერთმანეთს ხელი არ გაუმართოთ, როგორ ვაცხოვროთო? შეც ვიტყვი ხელის გაუმართობა იქნება, მაგრამ იმ გვარი პირი უნდა გამართო, რომელსაც შედელოს ხელის გამართვის მაგიერობა. რა ხელის გამართვა არის ზოგისათვის, რომელიც ამბულებს პრიკაშნი ავირავებს და იქიდან აღებულს ფულს განცხრობის გზაზედა ჰფანტამს. ზოგი კიდევ რამდენიმე წლის გამოსავლს წინა დლითუ ჰქიდს, ნეტავი ნახევარ ფსათ მიწ-

ცა, მათედათა და ვალს სიკოცხელში რომ ვერ იხდის, უშევს მომავალ პირზედ გადასხდელათა. შულო არა აქვს, — ნურც მიჰყვები დიდს ცხოვრებასა. რა მიწადა, რომ წამომიქმევენ დიდრან მადანობისა ვალიათა და ბოლოს კოტრდებიან. არა აქვს ფული, — წაიღდეს იმსახურს; არ არის სამსახური — იმუშაოს, — უშველოს სასარგებლო და საქირა ნიეთების გადაცემა; ეს არა სჯობია, ვიდრე ჯიბეში ხელები ჩაუწყვიტა და ბოლოს სცემს განათლებულ მალაზაში და ბოლოს ვნსსაც აღარ აძლევს იმასა, რომელსაც თავისი ქონება სრულებით იმისათვის მიუცია და ახლა კოლით წვილით უბედურდება. მაშინ მალაზის ვახსნის იმისთანა კაცი, რომელსაც უშდებმა ექნება და რომელიც უფულო კაცზედ იაფათაც იყიდის და იაფათაც გაყიდის. მაშინ არც ასეთი სიძვირე იქნება.

ახლა ენახათ ომსა, განცხრომასა და ვალს როგორი მოკიდებდა აქვს საზოგადო კარგა მყოფობაზედა.

ომის დროს საერთოყოფები იმსება სასიკვდილე იარებიანის ხალხითა, რომელთაცა ვაც ზოგი ერთი თუმცა რჩება, მაგრამ დამახინჯებულა, ვაკეთება ევლარფისა შეუძლიან და ხდება საზოგადოების შესანახავი. ომში დახოცილებს შექცელოთ ეყეთებიანთ საქიროს ნიეთები და ამითი დაუნადნათ სიაფე; მაგრამ ახლა ამის მაგიერათ ჩნდება საშინელი სიძვირე. რადგანაც აზოდენი ხალხი დღის ხანს იყო მოკლდენილი ამ გვარ უსარგებლო საქმეზედა და ზოგნი კიდევ სრულებით საკულთათაც მოაკლდენ საზოგადოებასა უღრავო სიკვდილითა, რომელზედაც საზოგადოების ჰქონდა დიდი შრომა და ხარჯი, ვიდრე ამათ აღზრდიდა და მოაწაღებდა სასარგებლო შრომისათვის. ამას გარდა ყველამ იცის, როგორ დაუნანებელი ყოველი ფერის მოკლდებენ ხოლმეო მის დროს ცეცხლსა: პურისა, სახლებსა, საქონელსა და მთელ ქალაქებსა. მხალი ამისაგან საშინელი სიძვირე უნდა წარმოისდგეს. ძაკი მხოლოდ მაშინ არის კარგათა, როდესაც იცემათ თბილათა და წმინდათა, კარგათა საზრდობას, ცხოვრობრბს თბილსა და წმინდას სახლში. ომის დროს ეს ყოველი ნაკლებათა და ძვირათ არის, ასე რომ, თუ არ დიდის ფსით, კაცი ვერ იშოვნის. დიდი ფსის მიცემა ყველას არ უშუბლიან და დიდი ნაწილი საზოგადოებისს ცხოვრებას ამ

ყოველივე საქირების ნაკლებეცენებაში და ჰხდება ავიათ. ბათ მყოფი სულ გზასა თბილობას, რომელიც უფრო ძვირდება. ბათ-მყოფობა შევლის სიძვირესა და სიძვირე ავიათ-მყოფობასა, და, ამ გვართ კლავი კლავში გაყარონი მიიდან ბოლომდინ.

არც განცხრომა არის ნაკლები ჰირი საზოგადოებისათვის. შევლამ იცის, რომ ეინც განცხრომას მისდევს, ის არამც თუ ვარგა და საზოგადოების შრომისათვის, თვისი თავისათვისაც უფარვისია. არის ნენული, ვაკუბრებული საქმისაგანა და ნახევარ წილზედ წამლები ძალითა ახანალებს სიკოცხელსა. ამას გარდა განცხრომას მოსდევს გადაუწყვეტილი ვალები, რომლისაგანაც იბადება ბოლომოულებელი დევები. როდესაც კაცი განცხრომასა და უსაქმობას არის დაჩეული, მაშინ იპარავს და ავაზაკობს და ისე ისრულებს წადილსა. მდევებისა და ავაზაკობის გასარჩევლად იქვეყნით ამოდენი სასამართლობის ხარჯსაშეგე გამოეკიდვიეთ სიძვირე და შევიტყეთ, რომ ამ საშინელი საზოგადო სენის მიზეზი არის ომი, განცხრომა და ამათგან დაბადებული ვალი. მასაშადმე ეს უყანსკენელი მიზეზები რომ მოესპოთ, მაშინ აღარც სიძვირე იქნება და ხალხიც კეთილათ იცხოვრებს.

შეტყვიან: რას ამბობ ომსა და განცხრომას ყოველთვის წარმატება შემოუტანათ საზოგადოებაშიო და ესენი რომ მოესპოთ, წარმატებუც ხომ აღარ იქნებაო. სულაც არა! ომს თუმცა წარმატება შემოუტანათ უწინდელს დროში, მაგრამ ახლა დალუბის მეტი არა შემოაქვს რა. შინ, თუ არ ომიო, სხვა მხარეში შესვლა არ შეიძლებაო და თუმცა ამ ომში ბევრს ხალხსა და ქონებასაც ჰკარავდენ, მაგრამ სარგებელი ეს იყო, რომ იმ მხრის განათლება მოჰქონდათ შინა და აქაცა ვრცელდებოდა. ახლა ყოველს მხარეში შესვლა ადვილია და დაუშლელი და ომის საშინელი ენება რალთ უნდა გაეწიოთ? მანცხრომას კი თავის დღეში ენებს მეტი სარგებლობა არა ჰქონია რა. მანა საზოგადოებისთვის განცხრობის მიმყოლი, სუსტი და სწენიერი და შრომის-მოყვარი ხალხთაგან. რაც ომებზედ, განცხრომაზედ, ვალის სარგებელზედ, დევებისა და ავაზაკობის განხილვებზედ უნდა და შრომა მიღის, იმისი ნახევარი რომ

საზოგადოთ სასარგებლო შრომაზედ მოვიხმართ, მაშინ იმდენს ცხოვრებისათვის საჭირო ნივთებსა და სმილდრებას შევეყრიდით, რომ ყოველი სიადეში და სიგმაყოფილემ იცხობოდეს. მაშინ აღარც დადები, აღარც ავახკამა, აღარც ქურდობა და კაცის კელა იქნებოდა!

პირველდაწყებითი სწავლა კაცის აგებულეზაზე.

ბებია იმისთანა საგანი, რომ ჩვენ არ ვიცით; მგრამ იმისი ცოდნა ისე საჭიროა, როგორც პურის სახელის ცოდნა. მაგალითად თუნდ ჩვენი ტანი ავიღოთ. შივით რამე ჩვენს ტანისა, თუ არა?—სრულებით არავევით რა. ეს ხომ ცოდნა არიქნება, რომა ეთქვას თაგი, ხელფეხი და ტანის ძირი, რომელზედაც ხელფეხი ასხია, შეადგენს კაცის მთელ ტანსა. ეს რა ცოდნაა? ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, თუ რა დამოკიდებულება აქვს ერთმანეთში კაცის ასოებსა. ცოტათ მაინც უნდა ვიცოდეთ ძელების ანგარიში, ხორკისა და სისხლიცა. ამისთანა ცოდნა ერთი ბეჭეთობისთვის არის კარგი: ამა რა განეზიანი კაცის კაცი, რომელმაც მთავრისა იცის რამიმე და თავის აგებულეზაზე რომ ჰქობოდა, ამისა კი არა გვეგებება; მეორე საექიმო ცოდნისთვის: კი მოცილებულია. **მთ** კაცმა ცოტადნათ თავისი ტანის აგებულეზა არ იცის, ამა იმს რა ნაირათ უნდა გააგებინოს კაცმა, რა ავათმყოფოზას რა მოქმედება აქვს კაცის ტანში, რა ნაწილზე, რა ასოზე როგორ მოქმედებს ისა და რა საშუალებით შეიძლება ავათმყოფის მოზრენა. **მთ** კაცმა მოკლე განხილვით მაინც არ იცის თავის ტანის აგებულეზა, იმის საექიმოსთვის გაგება ამა სად შეუძლია!

უფრო ამ უკანანკელმა საჭიროვამ გვაფიქრებინა, ჩვენი მკითხველები გვაეცნოთ მოკლეთ ტანის ასოების დამოკიდებულეზას და იმათი კერძობითი და საერთო მუშაობას ტანის სიმართელასათვის.

ამისთვის იმედი მაქვს მკითხველებს არ მოსწყობდებთ ჩემი ლაპარაკი.

რა სწავლავს კაცის ტანის აგებულეზისა და იმის მოქმედების კანონებს იკლდეეს, იმს სწავლულები ეძახიან ფიზიოლოგიას. ეს არის ბერძნული სიტყვა და ნიშნავს კაცის ბუნების სწავლას. შეგელა განათლებულ ქვე-

უნებს ეს ბერძნული სიტყვა მიუღიათ; რა მიზნა, რომ ჩვენც არ ვიხმაროთ ხოლმე ეს სიტყვა: ფიზიოლოგი.

მაშ აწ დაწვიყებ.

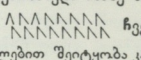
კაცის ტანშია თაგი, ტანის ძირი და ხელფეხი; თაგი და ხელფეხი ტანის ძირზეა მომბუღული. ხელფეხს საზოგადოდ ჰქვიან ტანის ტოტებო.

ეს სახელები და სხვანიც, რომელთაც შემდეგ მოვიხსენებთ, მკითხველებმა კარგად დაბეჭითები თუნდა დაიხსოვნან.

თაგი განიყოფება ორ ნაწილად: პირის სახე და სარქველი. ზოგჯერ სარქველს კინკრიხოსაც ეძახიან.

სარქველშია რვა ძეალი: ერთი შუბლის ძეალი, ორი საფეთქელი. ორი ქეფის ძეალი; ერთი კინჩხის ძეალი, რომელიც ძირს ვახერხებოდა და იმაში გადის ტინდ-ღერა; ეს ტინი შეაერთებს თავის ტინს ხირხიმლის ტინთან; ერთი ძირის ძეალი და ერთადაცხრილული ძეალი. ეს ძეალი დაქველულია და შიგთავის ტინიდან გადის ტინის ძელები ცხვირ-ზო, რომლის საშუალებითაც ჩვენ ცულდა და კარგს სუნს ვგრძნობთ, ან ერთი სიტყვითა ვთქვათ, ეყვარსათ.

ეს ძელები ერთთ შეადგენენ თავის სარქველს, რომელშიაც იყოფება თავის ტინი. ეს ძელები ძალიან მაგრათ არიან ერთმანეთთან შეერთებულნი, რომ ტინს არა ეწოსრსა.

მისაც კაცის თაგი სამაჩიდან ამოღებულ უნახავს, ის უქვეყლია, შენიშნავდა იმაზე აი, ამისთანა დაწერილებს: ჩვენს იტყვიან: ამ დაწერილებით შეიცვალა კაცის ბელი და უბედურებოა. მინც იმს წყაიკთხავს, ის კაცის ბეზება და უბედურებასაც მიხედობოა. მგრამ ეს ტყუელია. მაშ საიდან წარმოსდგა ამისთანა დაქველანი ხაზები კაცის თავზე?—ძი საიდან: მაგალითად ორი იყვის ძეალი რომ ცალკელე ავიღოთ, შევნიშნავთ, რომ იმათი ნაპირები დაქვილულია როგორც ხერხისა. ახლა ეს ნაპირები რომ ერთმანეთზე მივაკრათ, კბილი კბილს მოქვიდება, ან კბილი კბილს შუა შედის და აქედან წარმოსდგება ის ზემოთ მოხსენებულ დანაოქმებული ხაზი. ამისთანა ძელების შეკავშირება უფრო სიმარგოსათვის არის და სხვა არაფრისათვის. ამისთანა შეკავშირებას ეტყვი-

ან ძელის ნაოქს.

პირის სახეშია შეიდეტი ძეალი: ორი ზედაცხვირის ძეალი; ერთი ქვედაცხვირის ძეალი; ორი ცხვირის ძეალი; ერთი ძეალედელო, რომელიც ვაჭოვის ცხვირის ნსტორებს; ოთხი ვეკარახკინი, თითო ცხვირის ნსტოში ორ-ორი; ორი ლოყის ძეალი, ორი ხახის ძეალი, ერთი ენის ძეალი; ორი ცრემლის მილი, რომელშიაც გადის ცრემლი თავალიდან ცხვირის ნსტორებში. ტანის ტოტები: ხელების ძელები: ბეჭი, მხარი, ანუ შუა ძეალი, წინაქლაღი და ხელის თათი. წინაქლაღი ნიდაყესა და მუჯას შუა. იმასშია ორი ძეალი: ზეწიდაყვი და ძეწიდაყვი. შემდეგ არის რვა მავის ძელები: რომელნიც შეადგენენ მუჯას.

მათები არის შემდეგი ძელებიდან შემდგარი: ხუთი სათით და თოთხმეტი სახსრის ძელები: დიდ თითზე ორია და სხვა თითებზე სამ-სამი სახსრის ძეალი.

შეკანატოტები ანუ უხეხები.—ბარძკანს ძეალი, მუხლის კვირისტაგი. წვივი და ფეხის თათი.

წვივი შია ორი ძეალი; წინაწვივი ადლი ძეალი და უკანა წვივი პატარა ძეალი.

უხეხის თათშია შემდეგი ძელები: შედი ქუსლის ძელები, ხუთი სათით და თოთხმეტი სახსრის ძელები, იმდენი, რამდენიც ხელშია.

ტანის ძირშია შემდეგი ძელები: ხირხიმალი, გვერდის წწელები, გულის ფიცარი და თეძო.

ხირხიმალია შემდგარი ხირხიმლის ძემებისაგან, რომელნიცა ერთი მეორეს აბიან და შუაში ვახერხებოთ არანა. ეს ძემები ერთად შეადგენენ ხირხიმლის მილას, სადაც გადის ხირხიმლის ტინი. მითო ძიმა ძელის რგოლი, რომელსაც სამი ძელის კოწოლი აბია: ორს ამათუნს ეტყვიან განის კოწოლსა და ერთს სიმალლის კოწოლსა. ხირხიმლის ძიმებს სხვა და სხვა ალაგას სხვა სახელებს ეძახიან: შედი კისრის ძიმა, თორმეტი ზურგის ძიმა, ხუთი წელის ძიმა, ხუთის გაის ძიმა, რომელნიც შეზარებულნი არიან ერთმანეთზე და შეადგენენ ერთ ძელს, გაეასა; სამი ან ოთხი კულის ძიმა.

გვერდის წწელები თორმეტი წყვილია ან ოცდა ოთხი წწელი; ისინი არიან ზუ-

სამართ. ისტორია.

26 სამ ო ქ ა ლ ა ქ ო დ ა ს ა ე ქ კ ლ ე - ს ი ო ს ჯ უ ლ ი.

ღმერთმა რომ სჯული მისცა თავის ხალხს, ის სჯული ყველა იმთ ცხოვრებას შეეხებოდა: საზოგადოებრივსაც და სახლობრივსაც (ოჯახობრივს). ის უკმალოვდა იმთ იმისთან პირუტყვების ჰამას, რომელიც უწინდლურად ირაცხებოდნენ; იქ იყვნენ წესები ქორწინებისა და მემკვიდრეობის შესახებ, აგრეთვე მუწრნობის (ხენა—თესვის შესახებ); იმაში განსაზღვრული იყო დანაშაულობაზე დასჯა, დაშკრობის სიძაბოლები (უფლება); ურთიერთ შორისი ვალდებულებანი მშობელთა და შვილთა, ვალდებულებანი შესახებს ქვრივებისა და ობლებისა, საწყლებისა, ბრძებისა და ყრუებისა,—ეს ყოველი ფერი იყო აღწერილი დაწერილობითა და სიხადით. ამ კანონებში პირუტყვებიც კი არ იყვნენ დაეწვებულნი. მაგალითად, აკრძალული იყო კალოში შემბული ხარის პირს შეყვანა, ნაყოფიერი ხეების ენება; ფრინველთ ბუდეების დაშლა; დაეარდნილი ხარის ან ვირის უპატივობად გაშვება. შოველიც ეს ბოლოვებოდა ერთი ძლიერი სიტყვით: „მე ვარ შუალი ღმერთი თქვენი“.

ზანსკუთრებითი უფლებანი მსსაივის ხალხის შესახებ მიიღენ ლევის ჩამომაგლობას, რომდისაჲანაც თეთი მოს ჩამომაგლობად. მოსეს მძა პარონი გახდა მღვდელ-მთავრად, ხოლო პარონის ოთხი შვილი—ღვდელმად და ის ღირსება დამკვიდრებული იყო პარონის ჩამომაგლობისათვის; აგრეთვე მიიღენ ლევის ჩამომაგობის დანიშნულნი იყვნენ საკურთხევისა და პლთქმის მარვის მოსამსახურებად და ამისთვის ისინი განთავისუფლებულნი იყვნენ ყველა ხარჯისა და სამოქალაქო გადასახადებისაგან.

პარონი და მისი შვილები დღესასწაულებით იყვნენ დანიშნულნი თავიანთ თანამდებობაში; იმათ ჩააცვეს საძლთრო სამოსლები და სამხეცრბლო ცხოვეთთ სისხლით ასხურეს თიხე; ხოლო თეთი პარონს ზეთიცა სცხეს თიხეზე. ლეთის მსახურებისათვის ვაკეთეს მშვენიერი კარავი, რომელსაც დაარქვეს წამების მარავი. ამ კარვის შიგნით განყოფილებაში, რომელსაც ერქვა წმინდა წმინდათა, იმყოფებოდა ოქროს კიდობანი, რომელ-

რგის ძიმებზეა მომბულნი და წინ შვიდი წყვილი იმთაჲნი გულის ფიქარზეა დაკავშირებული და ამ შვიდ წყვილის ამიტომაც ეწოდება ნამდელი გვერდის წრელები; ხუთი წყვილი კი წინა თავით ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული და არა გულის ფიქართან; ამის გამო ამ წრელებს ეძახიან ც რ უ გ ე რ დ ის წ რ ე ლ ე ბ ს ა.

თქმ ო არის შემდგარი ორი თემის ძეგლსაგან და ერთი გავის ძეგლისაგან.

შოველი ძეგლია შემდგარი ხტილი ანუ კანატელსაგან და ალბასტრათ გადაქცეულ კირისაგან, აგრეთვე ფოსფორის კირიც ურეოა.

შაწვილობაში კანატელა უფრო ბევრია, ძელოში ვინემ კირი და რადგან კანატელა არა ტულება, ამიტომაც პატარა ყმაწვილს ძეგლი არ უტუდება. სიბერეში კანატელა ანუ ხტილი თან და თან გაიფლება კირით და ამიტომ მოხუცის ძეგლი უფრო ადვილათ ტუდება.

ძეგლს გარემო კანი აქრავს. ამ კანსა ჰქვია ძეგლის პერანგი. სანამდინ ძეგლის პერანგი არ წახდენია ძეგლსა, მანამდის ის იზრდება და რომ კიდევ გატყდეს, მაინც მალე მოჩრება. ღა თუ ეს პერანგი დაღმა, ან წახდა; ამან ძეგლის გამთლებებს აღარა გაეწყობარა. ამ პერანგის საშუალებით ყოველი ძეგლი იკვება. თუ ეს პერანგი წაუხდა ძეგლს, მაშინ თვითონ ძეგლიც წახდება და დაღობება.

შარის ყველა ძეგლები ერთად შეადგენენ ტლის ჩონჩხსა. ძეგლი ძეგლთან შეკავშირდება ან უძრავათ, ან მოძრავათ: მოძრავი ეკუთვნის იმასა ჰქვია, როდესაც ორივე ძეგლი ისე შეკავშირდება ერთმანეთთან, რომ ერთმანეთს არ უშლიან ძერასა. მაგალითად მხარი და წინაჲლი მოძრავათ არიან შეკავშირებული ერთმანეთთან; აგრეთვე ბარძაყი და წვივი ზღუღში მოძრავათ არიან შეკავშირებული; ინაკლევი და თათი მაჯაში, წვივი და ფეხი და სხვ.

შჩრავს კავშირს ტუციან ისეთს შეკავშირებას, როდესაც შეკავშირებული ძეგლები კალკალკე ველარ დიძქრინან: მაგალითად ჰავის ძეგლები ერთმანეთთან უძრავათ არიან შეკავშირებული; აგრეთვე ყოჩაკლევის ორი ძეგლი ერთმანეთთან, წვივის ორი ძეგლი ერთმანეთთან და სხვ. სარქელის ძეგლების ერთმანეთთან შეკავშირებას ეძახიან ძეგლისაჲსა.

შოაც თეთი ლეთისაგან დაწერილი პლთქმის ფიქრები ინხებოდა. მარვის შესავალს ერქვა საკურთხეველი. აქ ერთ მხრივ შვიდი სათლიანი შანდანი იდგა და მეორეს მხრით ტრაპეზი, რომელზედაც შვიდი ჰური იდგა შესაწავიანსა, ხოლო შუაში იყო საკმევლის ტრაპეზი რომელზედაც მღვდელ მთავარი ყოველდღეს გუნდრუკს უქმევდა შუაღს. მარვის გარემო ვრცელი ადგილი იყო ცარიელი; ამას ერქვა ვნო; აქ სამხეცრბლო ტრაპეზი იყო გაკეთებული; ამ ტრაპეზზედ ხალხისაგან მოტანილ მსხეცრბლას სწევდნენ; აქვე იყო თითბრის სანქნელი, რომელშიაც მღვდელნი საკურთხეველში შესთვლელად ხელსა და ფეხებს იბანებნენ. ღმერთმა დაადგინა რა თავის ხალხში ამგვარი ლეთის მსახურება, ამცნო მათ, რომ მტკიცედ დაეკეთათ მისი წესები. სასტიკად აუკრძალა შუაღსა მსხეცრბლის შეწირვა, საკურთხევის გარე რომელიმე მალღობ ალაგებზე, ან ხსს ქვეშ, რადგან ეს წარმართთა მტკინდათ ჩეველებად.

მსრავლის ხალხს წელიწადში სამჯერ უნდა გადაეხანდა სახალხო დღესასწაული: ერთი—მეტონტიდგან გამოსვლის მოსახსენებლად, მეორე—სინაიაზე სჯულის მიღების პატივსაცემად და მესამე—მსრავლთ უღანბოში მოგაზურობის სასოვრად. პირველი დღესასწაული იწოდებოდა პასექად, მეორე-მეორმოცდა ათეულის დღესასწაული და მესამე—მარვის დღესასწაული. ამ სამივე დღესასწაულს აგრეთვე განსაკუთრებითი მნიშვნელობაც ჰქონდა ხენა-თესვის შესახებ. პასექის დღესასწაულ დღეს უნდა დაღობოთ ხალხსა მღვდელ ახალი შემოსული ქვისის ძვა, რადგან ამ დღესასწაულს შემდგ მანანის მიწაში ქვისისაც იწყებოდა ხოლმე. მეორმოცდა ათეულის დღესასწაული იყო მასთანავე მსხეცრბლის შეწირვის დღესასწაული, რადგან ამ დროდანი იწყებოდა ხობრლის შეწირვა. მარვის დღესასწაული ისტორიული მნიშვნელობა ჰქონდა, და ამას გარდა იმას სამაღლობელი დღესასწაულიც იხილდნენ ყურანის მოკრეფის შემდეგ. შველა ეს დღესასწაული შვიდ დღეს გრძელდებოდა და პირე დღეში ყველაზე უფრო შვიდეულის სირიველს და უკანასკნელ დღეს დღესასწაულობდნენ. ამ დღეებში ყველაგვარი საქმე აკრძალული იყო; ეს დღეები იწოდებოდნენ შაბათებად. ამ დიდ დღესასწაულებს გარდა მსრავლნი დღესასწაულობდნენ

ბანსხალეზა

„სასოფლო ბაზეთის“ გამომცემავა

1869 წელში.

შოამეალს 1869 წელს „სასოფლო ბაზეთი“ გამოიცემა იმავე პროგრამით, როგორც იყო ამ წელს გამოიცემოდა

ხელმოსწავნი შასი:

გაზეზენით ტფილისში და გარეშე ადგილებში ერთი წლისა ოთხი მანეთი; გაუზეზენელათ სამი მანეთი;

სასოფლო სასამართლოებისათვის გაზეზენით სამი მანეთი. ნახევარი წლისა გაზეზენით ორი მანეთი; გაუზეზენელათ ერთი მანეთი და ათი შუკრი. ერთი ნოშერი ორი შუკრი. „სასოფლო ბაზეთი“ გამოიცემა ორ კვირაში ერთხელ ხუთშაბათობით.

ხ ე ლ ი მ ო ი წ ე რ ე ბ ა .

ტფილისში „ბროებისა“ და „სასოფლო ბაზეთის“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამ. სტამბაში.

ტფილისის გარეშე მცხოვრებთა შეუძლიანთ მოითხოვონ ამ აღრესით:

Въ Тифлиси. Въ контору Редакціи „Сельск. Газеты“ при Типографіи Меликова, и Ко.

ამასთანავე იბეჭდება თეთონ გაზეთის პროგრამაცა.

პ რ ო ბ რ ა მ ე ა

„სასოფლო ბაზეთისა“

„სასოფლო ბაზეთში“ იქნება შემდეგი ნაწილები.

I ო ფ ი ც ი ა ლ უ რ ი ნ ა წ ი ლ ი :

მთავრობის განკარგულება, რომელიც განსაკუთრებით შეეხება სასოფლო სამმართთველოთა.

ა) მანკარგულენი, რომელიცა სასოფლო სამმართველოთა უნდა აღსრულნა.

ბ) მანკარგულენი, რომელიცა უნდა აღნობონ სასოფლო სამმართველოთა, რომ იმათ ხელსამძლე ნელთ შეიქმნან.

II. არა-ოფიციალური ნაწილი:

1. სამეურნეო ცნობანი: ამ ნაწილში დაბეჭდება იმისთანა სტატიები, რომელნიც შეეხება სხვადასხვა სამეურნეო ნაწილსა, მაგალითად: მიწის მუშაობას, პასტის კეთებას, ღვინის მოყვანას, პირუტყვის მოშენებას და სხვ.; სასოფლო ბაზრობის, აღუბ-მიცემობის და ოჯახობის მანკარგული სტატიები.

2. სახალხო მედიცინა (მეურნალობა): აქ დაბეჭდება ისეთი სტატიები, რომელშიც იქნება დარბეჭდა, თუ როგორ უნდა იცხოვროს ხალხმა, რომ სიმართლით იყოს, აგრეთვე იქნება ნახევრები ისეთი ექიმობა სხვა და სხვა ავთამოუფაბე, რომ თეთონ ხალხსაც უძემობათ შეეძლოს ზოგიერთ ავთამოუფობის მორჩენა.

3. ამბავი სასოფლო ხალხის ცხოვრებაზე: აქ დაბეჭდება ამბავი, თუ როგორ მიდის სასოფლო გამგებმა ჩვენს ქვეყანაში, სახალხო შოკლებზე, პურის მაღაზიებზე, ბანკებზე; აგრეთვე კორესპონდენტებზე, და მოთხრობა სოფლის ხალხის ცხოვრებიდან.

4. სხვა და სხვა ცნობა: წერილობანი ხალხის გასაგებნი სწავლანი, რომელთაც ექმნება მხოლოდ ის განზრახვა, რომ ხალხს ამაო-მორწმუნება და ცლით ნეტულება მოაშლინოს.

5. სახაზინო და კერძობობითი განცხადება.

რედაქტორი და გამომცემელი ბ. წერეთელი.

ახალწელიწადს, რომელსაც ეხებდნენ საყვირთ დღესასწაულს, და აგრეთვე ახალმოიარეს. აგრეთვე წელიწადში ერთი დღე ჰქონდათ დანიშნული, რომელსაც ერთი დღე განწმენისა, და იყო დანიშნული მარხვისთვის და მსხვერპლის შესწრაფად ცოდვების მოწმენისათვის.

27. ვ უ ლ ის თ ქ მ ის საფ ლ ა ე ე ბ ი .

სინის მითათნ მსრაველი მთელი წელიწადი დაწყეს; აქვე იღვესასწაულს იმათ მგეობტრედგან გამოსვლის წლის თავი. მით დღეს უეტრეი აღთქმის კარებიდან ღრუბლის სეტრი ამოვიდა, და მთელი ხალხი მაშინვე წასასვლელად დემზადა. მაუხარდათ მსრაველი და ეგონათ, რომ ეს არის ახლა კი აღთქმულ ქვეყანაში მივალთო. მაგრამ სულ სხვა ნიარად მოხდა.

ახალ მოგზაურობაში სამი დღე კარგაგატარეს. მაგრამ შემდეგ დრტინეა დიწყეს; დაბალი წოდების ხალხი კულ საქმეზე ჰმოიდა. „მინდა მოვეცემს აქ ხორცსა“ ტირილით მოსთქვამდა ხალხი. „ბა მოიგონეთ, რა არა გეკონდა მეგობრეში! თეზიც გეკონდა, კიტრის, ნესციც, ხახვიც, და ნიორიც. ახლა კი სულსაც ველარაფრით ვიბრუნებთ! მანანას მეტს ველარას ჰხედვენ ჩვენი თვალები! „მაშინ შეუღობა უთხრა:“ მოიცადეთ, ხვალვე სკამთ ხორცს და არა ერთს დღეს, ანუ ორსა, ხუთსა, ათსა და ოცსა, არამედ მთელს თვესა, იდრე ცხვირიდან არ წამოგვიდინებათ და არ მოგწონდებათ, ვინაიდან თქვენ არ ემორჩილებით შეუღობსა, რომელიც თქვენთანა არს, და იძახით: რათ გამოვიდით მეგობრედგანო?“. მაგრამ მოსგე ჰრქვა შეუღობს: „მე შეაღეს ექვსასი ათასი მზოლოდ მაშაქცი; ხოლო შენ ამბობ ხორცს მოგცემთო და ისიც მთელი ერთი თვის საქმელითა!“ — შეუღობაქ მიუგო: „ნუთუ ძლიერი არ არის ხელი უფლისა? აი მანახე შენ აღსრულდება ჩემი სიტყვა, თუ არა?“ მსწრაფელ ზღვის მხრით ამოვიარდა ქარი და ისე ბევრი მწყერი მორაგა, რომ მსრაველი მანაკის გარეშე მო მთელი ერთ დღის საგაღზედ მინდვრები სულ მწყურებით იყო მოფენილი. მთელი ორი დღე იჭერდა ხალხი იმ მფერინეულს; რაც დაეჭირათ გჯრ სულ არ შეეცმათ, რომ ჰქონი განდა იმათში; ამ ქოჩისსაგან ზედ იმ ადგილზედ, სადაც ყვირილით ხორცს ითხოვდნენ, შოამელნი დისახდნენ შეუღობსაგან სიცილით. ამისგან იმ ადგილს დაარქვეს გულ ის თ ქ მ ის ს ა ფ ლ ა ე ე ბ ი .

(შემდეგი იქნება).